

Umowa dystrybucyjna w prawie polskim

Przejdź do produktu na ksiegarnia.beck.pl

Wstęp

Życie, a także szczególny jego przejaw, jakim jest życie gospodarcze, nieustannie ewoluuje, podlega nieustannym przemianom. Powoduje to powstawanie, w myśl zasady *Natura horret vacuum* (Natura nie znosi próżni), w praktyce nowych rozwiązań prawnych, które dopiero następnie otrzymują ustawową regulację, a więc z umów nienazwanych stają się one umowami nazwanymi. Tak było w szczególności w prawie polskim z umową *timeshare*, uregulowaną w osobnej ustawie¹, czy też umową *leasingu*, która została uregulowana w KSIĘDZIE TRZECIEJ. ZOBOWIĄZANIA. TYTULE XVII¹ KC² (przepisy od art. 709¹ do art. 709¹⁸ KC), a także dzieje się obecnie z *franchisingiem*³. Kwestia umiejscowienia potencjalnej regulacji dotyczącej umowy dystrybucyjnej będzie, m.in. przedmiotem dalszych rozważań.

Decydujące cechy odróżniające umowę dystrybucji od innych rodzajów umów stanowią oświadczenia woli w niej zawarte i wynikające z nich skutki prawne⁴.

Termin dystrybucja towarów, a także pochodzące od niego określenie umowa dystrybucyjna zostały ukształtowane w obrocie gospodarczym. Samo określenie dystrybucja ma swoje źródło w słowie *distributio*, które oznacza podział, rozdział, rozprowadzenie dóbr o charakterze materialnym. Jeśli chodzi o grunt ekonomiczny, to dystrybucja oznacza sprzedaż towarów, które pochodzą z określonego źródła⁵. W dalszej części niniejszej pracy zostanie wskazane, także stanowisko, wg którego nie tylko towary mogą być przedmiotem umowy dystrybucyjnej *vel* umowy dystrybucji (pojęcia te będą używane w niniejszej rozprawie zamiennie).

Dystrybucja towarów to zjawisko przede wszystkim ekonomiczne, które stanowi stadium pośrednie w działalności gospodarczej pomiędzy fazą produkcji oraz konsumpcji, tworząc wspólnie z nimi efektywną oraz spójną całość⁶. W myśl rzymskiej zasady *natura horret vacuum* normy regulujące tę umowę zaczęły powstawać w prak-

¹ Ustawa z 16.9.2011 r. o timeshare (Dz.U. Nr 230, poz. 1370), Legalis.

² Ustawa z 23.4.1964 r. – Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 1061 ze zm.), Legalis.

³ Zob. R. Adamus, Projekt ustawy o działalności franczyzowej, <https://adamusrafal.pl/projekt-ustawy-o-dzialalnosci-franczyzowej>, 6.2.2022 r.

⁴ Zob. podobnie A.J. Bělohlávek, Rozporządzenie Rzym I. Konwencja Rzymska. Komentarz, T. 1, Warszawa 2010, s. 888.

⁵ M. Litwińska-Werner, Umowa dystrybucyjna, w: J. Okolski (red.), Prawo handlowe, Warszawa 2016, s. 714.

⁶ W.J. Kocot, w: W.J. Katner (red.), SPP, T. 9, Prawo zobowiązań – umowy nienazwane, Warszawa 2018, s. 214. Tak też J. Guyénot, The French Law of Agency and Distributorship Agreements, London 1976, s. 212.

tyce, a ze względu na rozpowszechnienie tej umowy w praktyce, powinna ona otrzymać także regulację ustawową.

Należy zauważyć, że umowy dystrybucyjnej mogą dotyczyć, zarówno regulacje prywatnoprawne, jak i publicznoprawne. Tak jak prawo gospodarcze, tak samo umowa dystrybucyjna, znajdując się niejako „na pograniczu” tych dwóch gałęzi prawa. Umowa dystrybucyjna jest zatem także powiązana z aspektami publicznoprawnymi, w tym dotyczącą jej przepisy nowego Rozporządzenia Wyłączeniowego⁷, jak i dotyczyły jej przepisy starego Rozporządzenia Wyłączeniowego⁸, a także mogą dotyczyć jej inne akty publicznoprawne, jak PrZamPubl⁹, co jednak nie powinno przesądzać ustawowej regulacji umowy dystrybucyjnej w ustawie zaliczanej do prawa publicznego, lecz przez jej podobieństwo do umów nazwanych uregulowanych w KC, tam należy widzieć jej miejsce.

Również w niniejszej monografii, która ma dotyczyć aspektu prywatnoprawnego, nie sposób pominąć pewnych istotnych kwestii dotyczących umowy dystrybucyjnej, które wynikają z prawa publicznego, m.in. opłat półkowych. Opłaty półkowe w zasadniczy sposób wpływają na wzajemne prawa i obowiązki stron umowy dystrybucyjnej, a przez to na treść umowy dystrybucyjnej.

Co prawda przedmiotem analizy są m.in. przepisy konwencji międzynarodowych, jednak są to konwencje ujednolicające prawo cywilne (prywatne). W pracy nie poruszono zagadnień związanych z innymi niż cywilne aspektami umowy dystrybucyjnej, za wyjątkiem kwestii opłat półkowych, gdyż w tym przypadku wejście na obszar prawa publicznego było niezbędne. W niniejszej monografii nie zajęto się prawem publicznym oraz działami prawa, które są z nim powiązane, w szczególności dystrybucją ubezpieczeń.

Ponadto pozostawiono poza zakresem pracy, co do zasady, zagadnienia dotyczące prawa prywatnego międzynarodowego (z wyjątkiem przepisów Rozporządzenia Rzym I)¹⁰. Przedmiotem badań jest bowiem umowa dystrybucyjna, dla której właściwe jest prawo polskie. Zagadnienia związane z ustalaniem prawa właściwego dla tej umowy nie są konieczne dla realizacji celów niniejszej monografii.

Już w starożytnym Rzymie pretorom przypadło zadanie wspomagania, uzupełniania oraz poprawiania norm cywilnoprawnych („*adiuvandi vel supplendi vel corrigendi*

⁷ Rozp. RM z 22.5.2023 r. w sprawie wyłączenia niektórych rodzajów porozumień wertykalnych spod zakazu porozumień ograniczających konkurencję (Dz.U. z 2023 r. poz. 1033), Legalis.

⁸ Rozp. RM z 30.3.2011 r. w sprawie wyłączenia niektórych rodzajów porozumień wertykalnych spod zakazu porozumień ograniczających konkurencję (t.j. Dz.U. z 2014 r. poz. 1012), Legalis.

⁹ Ustawa z 11.9.2019 r. – Prawo zamówień publicznych (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 1320), Legalis.

¹⁰ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) Nr 593/2008 z 17.6.2008 r. w sprawie prawa właściwego dla zobowiązań umownych (Dz.Urz. UE L z 2008 r. Nr 177, s. 6 ze sprost.), Legalis.

ius civilis gratia)¹¹, a więc już wtedy tak ponadczasowy system prawny, jakim jest prawo rzymskie, wymagał zmian, dostosowania do bieżących realiów, m.in. poprzez wprowadzenia możliwości orzekania na zasadach słuszności¹². Również obecnie, gdy rozwój nowych technologii i intensyfikacja życia gospodarczego nabiera niespotykanych dotąd rozmiarów, wymagane jest dostosowanie reguł prawnych do bieżących realiów, w szczególności życia gospodarczego, w tym do wprowadzania do systemu prawnego powszechnych w obrocie gospodarczym umów, a w szczególności umów *franchisingu* oraz dystrybucji.

Umowa dystrybucyjna jest umową nienazwaną, która wyewoluowała w praktyce, w obrocie gospodarczym, w kilku odmianach. W obcych systemach prawnych oraz na gruncie międzynarodowym podjęto pewne próby jej kodyfikacji, natomiast na gruncie prawa polskiego nie posiada ona podstawy prawnej, choć jest niejako wspomniana. W doktrynie powzięto próby scharakteryzowania tego typu umowy, a raczej typów umów, ze względu na wykształcenie się w obrocie gospodarczym kilku jej rodzajów, które przyjmują różną nazwę oraz różną charakterystykę w zależności od konkretnego przedstawiciela doktryny. Pewne kwestie związane z tym typem umowy zostały poruszone na gruncie prawa unijnego, częściowo już nie obowiązującego.

Wprowadzenie ustawowej regulacji umowy dystrybucyjnej do polskiego porządku prawnego nie jest jedynie zagadnieniem akademickim, ze względu na jej występowanie w obrocie, również polskim, a także jej regulację w aktach prawa międzynarodowego, szczególnie *soft law*, a także sporadycznie w zagranicznych systemach prawnych. Ponadto można zauważyć szczątkową regulację tej umowy na poziomie aktu wykonawczego w prawie polskim, tj. rozporządzenia, a także pewne odniesienia do dystrybucji w aktach rangi ustawowej.

W pracy zastosowano następujące metody: dogmatycznoprawną, empiryczną, prawnoporównawczą, a także historycznoprawną, które znajdują swoje odzwierciedlenie w konstrukcji rozprawy. Rozważania wzbogacone zostały poprzez odniesienie się do ekonomicznego rodowodu umowy dystrybucyjnej. Ze względu na spójność wyводу niejednokrotnie metody te przewijają się w toku całej pracy, a w szczególności metoda empiryczna (przegląd orzecznictwa dotyczącego umowy dystrybucyjnej na gruncie polskim oraz w uwagach prawnoporównawczych, przegląd orzecznictwa polskiego w kontekście opłat półkowych oraz raport *Baker & McKenzie LLP* dotyczący stosowania umowy dystrybucyjnej w obcych systemach prawnych) oraz metoda historycznoprawna.

¹¹ A. Wach, *L'amicable composition* jako samodzielna forma rozwiązywania sporów prawnych, R.Pr. 2004, Nr 6, s. 120.

¹² Szerzej odnośnie do zasad słuszności zob. K. Ryszkowski, Orzekanie na podstawie zasad słuszności a klauzula porządku publicznego w arbitrażu handlowym w prawie, PUG 2021, Nr 10, K. Ryszkowski, Orzekanie na zasadach słuszności w postępowaniu przed sądem arbitrażowym – *summum ius summa iniuria?*, ADR 2011, Nr 1 (13) oraz Ł. Wydra, Zasady słuszności jako zasady postępowania przed sądem polubownym, ADR 2018, Nr 1 (41).

Warto zaznaczyć, że przegląd orzecznictwa nie ograniczył się jedynie do orzecznictwa powszechnego, ale również obejmował przeprowadzenie kwerendy w siedzibie SAKIG postępowań arbitrażowych toczonych przed SAKIG, dotyczących sporów, których źródłem były umowy dystrybucyjne. Ze względu na sprzeciw stron tych postępowań arbitrażowych wobec publikacji zanonimizowanych wyroków na podstawie § 47 ust. 1 Regulaminu SAKIG¹³, a ponadto ze względu na § 8 Regulaminu SAKIG (zasadę poufności), w niniejszej monografii pominięto kwestie, które by pozostawały z powyższym w sprzeczności, jednak pewne odniesienia do praktyki są rezultatem teźże kwerendy.

Ponadto na podstawie wyciągniętych wniosków z treści niniejszej monografii została podjęta próba opracowania modeli umowy dystrybucyjnej, jej wzorów ze względu na istnienie jednego podstawowego typu oraz trzech podtypów umowy dystrybucyjnej, tj. umowy dystrybucji prostej, umowy dystrybucji wyłącznej, umowy dystrybucji selektywnej oraz umowy o wyłączność nabywania – z uwzględnieniem wzajemnego układu praw i obowiązków stron, w tym ich obligatoryjności bądź fakultatywności w zależności od konkretnego podtypu umowy dystrybucyjnej, w tym zależności pomiędzy poszczególnymi wariantami umowy dystrybucyjnej (tj. kwestia wzajemnego stosunku umowy dystrybucji wyłącznej oraz umowy o wyłączność nabywania), a mianowicie pomiędzy: typem podstawowym – umową dystrybucji prostej, a ponadto podtypami: umową dystrybucji wyłącznej, umową dystrybucji selektywnej oraz umową o wyłączność nabywania.

Wzory te jeszcze bardziej wzmocnią praktyczny aspekt niniejszej pracy, implementując jednocześnie zaproponowane przez autora postulaty *de lege ferenda* odnośnie do uregulowania umowy dystrybucyjnej jako umowy nazwanej w treści KC, w jej czterech podstawowych modelach (jej typu podstawowego, a także trzech podtypów), które jako propozycja legislacyjna dla polskiego ustawodawcy ma na celu usunięcia stanu niepewności prawnej, który istnieje na gruncie obecnego stanu prawnego ze względu na brak ustawowej regulacji umowy dystrybucyjnej w prawie polskim.

Temat rozprawy znajduje odzwierciedlenie w jej tytule. Został on ujęty w sposób szeroki, tak żeby objąć wszystkie cele pracy. Struktura pracy jest zdeterminowana jej problemami badawczymi. Poszczególne rozdziały w różnym zakresie służą realizacji każdego z celów pracy. Niniejsza monografia składa się z następujących rozdziałów:

- Rozdziału I. Umowa dystrybucyjna w praktyce polskiego obrotu gospodarczego,
- Rozdziału II. Umowa dystrybucyjna w wybranych aktach i systemach prawnych,
- Rozdziału III. Modele umowy dystrybucyjnej w praktyce obrotu gospodarczego,
- Rozdziału IV. Umowa dystrybucyjna a inne typy umów,
- Rozdziału V. Umowa dystrybucyjna w orzecznictwie sądów polskich,
- Rozdziału VI. Proponowane ujęcie umowy dystrybucyjnej w prawie polskim.

¹³ Regulamin Arbitrażowy Sądu Arbitrażowego przy Krajowej Izbie Gospodarczej w Warszawie, ze zmianami z 8.11.2021 r., obowiązujący od 1.4.2022 r., <https://sakig.pl/wp-content/uploads/2022/03/REGULAMIN-ARBITRAZOWY-tekst-jednolity-ze-zmianami-z-dn.-8-listopada-2021-obow.-od-1-kwietnia-2022.pdf>, 25.2.2024 r.

Konstrukcja monografii koresponduje z kolei z następującymi problemami badawczymi, które wymagają analizy, ze względu na ich duże znaczenie w kontekście przedmiotowej materii, a mianowicie:

- 1) czy rzeczywiście istnieje empiryczny typ umowy odrębny od innych umów określany w praktyce jako umowa dystrybucyjna, czy też pod tym określeniem kryją się w istocie inne umowy, np. umowa sprzedaży?
- 2) a jeżeli tak, to jakie są specyficzne postanowienia przedmiotowo istotne tej umowy, odróżniające ją od innych typów umów?
- 3) czy wobec powyższego należy umowę dystrybucyjną uregulować w przepisach ustawowych?
- 4) próba opracowania modeli umowy dystrybucyjnej, poprzez:
 - a) wskazanie treści przykładowych umów dystrybucyjnych, tj. czterech modeli umowy dystrybucyjnej, jej wzorów ze względu na istnienie jednego podstawowego typu oraz trzech podtypów umowy dystrybucyjnej, z uwzględnieniem postanowień przedmiotowo istotnych dla każdego z wariantów tej umowy, tj. umowy dystrybucji prostej, a ponadto umowy dystrybucji wyłącznej, umowy dystrybucji selektywnej oraz umowy o wyłączność nabywania,
 - b) opracowanie konkretnego projektu legislacyjnego umowy dystrybucyjnej w jej czterech podstawowych modelach (jej typu podstawowego, a także trzech podtypów), z uwzględnieniem postanowień przedmiotowo istotnych dla każdego z czterech modeli tej umowy.

Ze względu na immanentne powiązanie polskiego porządku prawnego z prawem unijnym część rozważań, dotyczącego prawa UE w przedmiotowej materii, zostało omówionych razem z polskimi regulacjami, celem większej spójności niniejszej rozprawy. Metoda prawnoporównawcza znajduje się przede wszystkim w Rozdziale II. Umowa dystrybucyjna w wybranych aktach i systemach prawnych, dedykowanym umowie dystrybucyjnej w wybranych aktach i systemach prawnych. Rozdział ten zawiera także wybrane orzeczenia, które obrazują pojęcie umowy dystrybucyjnej w omawianych systemach prawnych, z uwzględnieniem zarówno systemu prawa kontynentalnego oraz systemu *common law*. Nadto trzeba wskazać, iż poszczególne jednostki redakcyjne w tym Rozdziale uzależnione są od objętości regulacji umowy dystrybucyjnej w poszczególnych systemach prawnych, które są przedmiotem rozważań w tym Rozdziale.

Podobnie, pomimo osobnej jednostce redakcyjnej dotyczącej umowy dystrybucyjnej w orzecznictwie sądów polskich (Rozdziału V. Umowa dystrybucyjna w orzecznictwie sądów polskich), czasem celowo orzecznictwo zostało powołane w innym miejscu dla większej spójności wywodu, w szczególności w przypadku opłat półkowych. Orzecznictwo zostało zaprezentowane w kolejności chronologicznej z pewnymi odstępstwami, które zostały wprowadzone dla spójności wywodu.

Warta odnotowania jest również konstrukcja Rozdziału III. Modele umowy dystrybucyjnej w praktyce obrotu gospodarczego, która nawiązuje do trzech podtypów

umowy dystrybucyjnej, wyróżnionych zarówno w aktach *soft law*, doktrynie, jak i praktyce, z uwzględnieniem postanowień przedmiotowo istotnych dla każdego z nich, tj. umowy dystrybucji wyłącznej, umowy dystrybucji selektywnej oraz umowy o wyłączność nabywania.

Dynamiczny rozwój umów dystrybucyjnych przy jednoczesnym braku regulacji umowy dystrybucyjnej w akcie rangi ustawowej w prawie polskim, na podstawie której umowy takie są realizowane sprawia, że tytułowy temat badawczy jest wyjątkowo atrakcyjny. Pozwala bowiem na analizę umowy, której rola wzrasta w praktyce obrotu gospodarczego, a którą – jak pokazują liczne spory sądowe i arbitrażowe – trudno ująć w ramy prawne, określić zakres praw i obowiązków stron umowy dystrybucyjnej. Temat badawczy obejmuje zatem jedno z najistotniejszych zagadnień z zakresu prawa umów: kwestię wyodrębnienia określonego typu umowy spośród innych oraz skonstruowania właściwych norm prawnych, regulujących prawa i obowiązki stron tej umowy. Ze względu na to, że umowa dystrybucyjna nie została uregulowana w akcie rangi ustawowej, konieczne jest opracowanie regulacji prawnych właściwych dla tej umowy, co samo w sobie stanowi wyzwanie badawcze. Warto przy tym zaznaczyć, że w literaturze polskiej nie było do tej pory pracy naukowej, która dotyczyłaby omawianej umowy w sposób kompleksowy. Poglądy wyrażane w literaturze obcej mogą być wprawdzie pomocne, jednak wypowiedane są one na gruncie odmiennych systemów prawnych, co wyklucza odnoszenie ich bezpośrednio do stanu prawnego obowiązującego w Rzeczypospolitej Polskiej¹⁴. Dodać należy, że w obcych systemach prawnych rzadko spotyka się regulację umowy dystrybucyjnej, a przeważają poglądy o stosowaniu do niej *per analogiam* przepisów regulujących różne umowy nazwane.

O znaczeniu tematu badawczego świadczą również podejmowane próby uregulowania umowy dystrybucyjnej w aktach *soft law*: Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR)¹⁵ oraz w Akademickim Projekcie Kodeksu Cywilnego (APKC)¹⁶ celem unormowania omawianej umowy, poprzedzonych uprzednio analizami dotyczącymi samej potrzeby wprowadzenia takiego unormowania. Konieczne jest właściwe umiejscowienie umowy dystrybucyjnej w systemie prawa polskiego w oparciu o badanie jej charakteru prawnego oraz ustalenie norm prawnych regulujących prawa i obowiązki stron tej umowy. Założenie to wpłynęło na wyznaczone cele badań¹⁷, a zatem cele niniejszej monografii są następujące:

- 1) udowodnienie w toku wywodu następujących tez badawczych:

¹⁴ D. Dąbrowski, *Umowa multimodalnego przewozu towarów w prawie krajowym i międzynarodowym*, Warszawa 2023, s. 4.

¹⁵ Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference, <https://sakig.pl/wp-content/uploads/2019/01/dcfr.pdf>, 10.3.2022 r.

¹⁶ Oficjalna strona projektu: <http://www.projektkc.uj.edu.pl>, 17.5.2023 r.

¹⁷ D. Dąbrowski, *Umowa*, s. 4.

- a) istnienie empirycznego typu umowy, umowy nienazwanej odrębnej od innych umów, określanego w praktyce jako umowa dystrybucyjna, ze względu na specyficzne postanowienia przedmiotowo istotne tej umowy, które odróżniają ją od innych typów umów,
 - b) a zatem udowodnienie specyficznych postanowień przedmiotowo istotnych dla czterech modeli umowy dystrybucyjnej, które odróżniają ją od innych typów umów,
 - c) uzasadnienie potrzeby unormowania umowy dystrybucyjnej w prawie polskim w ramach KC, z uwzględnieniem jej czterech podstawowych modeli oraz postanowień przedmiotowo istotnych dla każdego z wariantów tej umowy,
- 2) opracowanie czterech modeli umowy dystrybucyjnej, jej wzorów ze względu na istnienie jednego podstawowego typu oraz trzech podtypów umowy dystrybucyjnej, z uwzględnieniem postanowień przedmiotowo istotnych dla każdego z wariantów tej umowy, tj. umowy dystrybucji prostej, a ponadto umowy dystrybucji wyłącznej, umowy dystrybucji selektywnej oraz umowy o wyłączność nabywania,
 - 3) opracowanie projektu legislacyjnego unormowania umowy dystrybucyjnej w prawie polskim w ramach KC, z uwzględnieniem jej czterech podstawowych modeli, a konkretnie w TYTULE XXIII¹. UMOWA DYSTRYBUCJI (UMOWA DYSTRYBUCYJNA), w art. 764¹⁰–764²⁶. Próba ta ma służyć nie tylko jako postulat *de lege ferenda* dla polskiego ustawodawcy, ale również jako przyczynek do dyskusji w doktrynie odnośnie do potrzeby i finalnego kształtu regulacji umowy dystrybucyjnej w polskim porządku prawnym. Cel ten zostanie zrealizowany poprzez analizę następujących kwestii: istnienia umowy dystrybucyjnej w praktyce polskiego obrotu gospodarczego jako empirycznego typu umowy – umowy nienazwanej, jej pojęcia w polskim porządku prawnym, umowy dystrybucyjnej w wybranych aktach i systemach prawnych, a w szczególności w aktach *soft law* i aktach prawa międzynarodowego, a ponadto w wybranych systemach prawa kontynentalnego oraz w wybranych systemach *common law*, wyróżnienia oraz zdefiniowania modeli umowy dystrybucyjnej w praktyce obrotu gospodarczego (a mianowicie jednego podstawowego typu oraz trzech podtypów umowy dystrybucyjnej, z uwzględnieniem postanowień przedmiotowo istotnych dla każdego z wariantów tej umowy, tj. umowy dystrybucji prostej, a ponadto umowy dystrybucji wyłącznej, umowy dystrybucji selektywnej oraz umowy o wyłączność nabywania), porównania umowy dystrybucyjnej z innymi typami umów, zarówno nazwanymi, jak i nienazwanymi, przedstawienia umowy dystrybucyjnej na gruncie orzecznictwa sądów polskich, w tym w kontekście opłat półkowych, wskazania proponowanego ujęcia umowy dystrybucyjnej w prawie polskim wraz opracowaniem wzorów czterech podstawowych modeli umowy dystrybucyjnej, których treść będzie zgodna z proponowanymi przez autora postulatami *de lege ferenda* dotyczącymi umowy dystrybucyjnej.

Przejdź do księgarni →

ksiegarnia.beck.pl